

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Martina Pospíšilová

**Jazyková analýza pořadu Otázky Václava
Moravce se zaměřením na užívaná klišé a
floskule**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Martina Pospíšilová**

Vedoucí práce: **PhDr. Otakar Šoltys, CSc.**

Rok obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

POSPÍŠILOVÁ, Martina. *Jazyková analýza pořadu Otázky Václava Moravce se zaměřením na užívaná klišé a floskule*. Praha, 2012. 46 s. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Otakar Šoltys, CSc.

Abstrakt

Práce je zaměřena na analýzu pořadu Otázky Václava Moravce, zejména na výběr jazykových prostředků moderátora, přičemž zpracovává a širěji rozebírá užívané automatizované výrazy, jako jsou klišé, fráze a floskule. Především pomocí metody kvalitativní analýzy poskytuje hlubší pohled do problematiky klišé: jak publicistického klišé všeobecně, tak také konkrétně klišé Václava Moravce. Součástí práce je také rozsáhlá teoretická část, ve které jsou obsáhle popsány přesné významy pojmů, jež jsou pro konečnou podobu práce určující. Vybraná zkoumaná a popisovaná klišé jsou doplněna o data vygenerovaná z mediálního archivu Newton IT a korpusu SYN2000, které jsou volně přístupné na internetu. Data poskytují informace o frekvenci výskytu a v této práci plní pouze doplňující funkci. Cílem práce je pomocí systematického sémantického a jazykovědného rozboru podat ucelený obraz o klišé v českém mediálním prostředí ukázaný na příkladu diskusního politického pořadu Otázky Václava Moravce.

Klíčová slova

klišé, fráze, floskule, automatizace, Otázky Václava Moravce, jazyk médií, lexikální rovina, sémantika, politická diskuse

Abstract

The thesis is concentrated on the analysis of the political talkshow *Otázky Vaclava Moravce* (Questions of Vaclav Moravec), especially on the selection of language, and it elaborates used automatized expressions such as clichés and phrases. Above all, the thesis offers a deeper view into the cliché issue, including both cliché in common and specific cliché of the anchorman, using the method of qualitative analysis. An extensive theoretical insight is also an important part of the thesis and it contains exact meanings of terms, that are important for the final version of the thesis. Chosen examined and described clichés are eked out with data from Newton IT Media Archive and SYN2000 corpus, that are to be find for free on the internet. The data provide information about the occurrence frequency and for the purpose of the thesis they are not the most important. The main object of the thesis is to provide a complete view on clichés in czech media shown on an example of the political talkshow *Otázky Vaclava Moravce*.

Keywords

cliché, phrase, automatization, *Otázky Vaclava Moravce* (Questions of Vaclav Moravec), language of media, lexical level, semantics, political discussion

Rozsah práce: 58 128 znaků s mezerami

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

.....
Martina Pospíšilová

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV

Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Martina Pospíšilová

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2008

E-mail diplomantky/diplomanta:

maartaaneek(at)seznam.cz

Studijní obor/typ studia:

Mediální studia/kombinované

Předpokládaný název práce v češtině:

Jazyková analýza pořadu Otázky Václava Moravce se zaměřením na užívaná klišé a floskule

Předpokládaný název práce v angličtině:

Linguistic analysis of the political talkshow “Otázky Václava Moravce“ (Questions of Václav Moravec) with a view to used clichés

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)

LS 2011

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Práce bude zaměřena na analýzu jazykových prostředků (konkr. klišé a floskulí) užívaných moderátorem pořadu Otázky Václava Moravce se zaměřením na specifická publicistická klišé, zejména v mluveném slově a konkrétně v politických diskusních pořadech. Cílem práce bude výčet a přiblížení klišé, která jsou v pořadu užívaná, jejich charakteristika, objasnění jejich původu (pokud je znám), v jakém kontextu konkrétně se zmíněná klišé používají, jejich frekvence. Práce podá ucelenou analýzu klišé, která se v pořadu vyskytla v roce 2010.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Úvod

- nastínění tématu práce, uvedení do problému
2. Kliše v českém jazykovém obrazu světa
    - teoretické zázemí – co je kliše, kdy se užívá
    - specifika publicistického kliše
    - příklady z běžné i mediální praxe
  3. Otázky Václava Moravce a jeho kliše
    - vlastní jazyková analýza pořadu: kliše užívaná v pořadu, jejich charakteristika, původ, frekvence
    - závislost užití konkrétního kliše na kontextu
  4. Závěr
    - shrnutí práce, zhodnocení problému

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):

pořad Otázky Václava Moravce za rok 2010

(<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/>)

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Jednotlivé díly pořadu Otázky Václava Moravce budou podrobeny jazykové analýze, která bude zaměřena na užívaná kliše, na kontext užití i na jejich kvantitu.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

- knihy

OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2001. 155 s.

- učební text obsahující teorii k aktuálním otázkám zpravodajské a publicistické praxe
JUST, Vladimír. *Slovník floskulí*. 1. vyd. Praha : Academia, 2003. 216 s.

JUST, Vladimír. *Slovník floskulí 2*. 1. vyd. Praha : Academia, 2005. 214 s.

- abecedně uspořádané slovníky novodobých frází (kliše, slogany, hantýrky apod.) současné mluvené i psané češtiny, zvláště mediální
KAREŠOVÁ, Alena. *Mluvené slovo v televizní publicistice*.

KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2008. 172 s.

- studie zabývající se vztahem sdělovacích prostředků a jazyka a jejich vzájemným ovlivňováním
MARIE, Čechová. *Komplexní jazykové rozborů*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 325 s.

- kniha obsahující teoretické základy i praktické ukázky různých jazykových rozborů
ČMEJRKOVÁ, S., DANĚŠ, F. a kol. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996.

- příručka obsahující kapitoly zaměřené na zvláštnosti českého jazyka
SRPOVÁ, H. a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava 2007.

SRPOVÁ, H.: *K automatizaci a aktualizaci v současné psané publicistice*. Ostrava 1998.

ČMEJRKOVÁ, S.; HOFFMANOVÁ, J. (eds.): *Jazyk, média, politika*. Praha 2003 - zde o klišé
zvl. Bozděchová.

- články

ČMEJRKOVÁ, S.: *Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr
veřejného projevu*. Slovo a slovesnost, 1999, roč. 60, s. 247-268.

ČMEJRKOVÁ, S.; JÍLKOVÁ, L.; KADERKA, P.: *Mluvená čeština v televizních
debatách: korpus DIALOG*. Slovo a slovesnost, 2001, roč. 62 s. 243-269.

HOFFMANOVÁ, J.: *Interview: mezi mluveným a psaným textem*. Naše řeč, 1992, roč. 75, s. 57-
71.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly
k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za
posledních pět let)

HRÁZSKÝ, Petr. *Frazém, klišé, aktualizace v tištěných médiích: bakalářská práce*. Brno –
Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2008.

KVAŠOVÁ, Martina. *Jazyková kultura ve zpravodajství ČT: bakalářská práce*. Brno –
Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2007.

KUBÁT, Ondřej. *Diskurz Václava Moravce: bakalářská práce*. Olomouc – Univerzita
Palackého, Filozofická fakulta, 2010.

LUKŠOVÁ, Michaela. *Kontaktovost v projevu moderátora pořadu Otázky Václava Moravce z
pohledu stylistiky: bakalářská práce*. Brno – Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2007.

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

.....
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU KOPIÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE DOPORUČENÉ PEDAGOGEM/PEDAGOŽKOU BUDE VEDENÍ IKSŽ POUZE BRÁT NA VĚDOMÍ, TEZE PODÁVANÉ STUDENTEM SAMOSTATNĚ BUDE PROJEDNÁVAT.

Seznam zkratek

AV ČR – Akademi věd České republiky

ČNK – Český národní korpus

ČR – Česká republika

ESČ – Encyklopedický slovník češtiny

LN – Lidové noviny

MfD – Mladá fronta Dnes

MS – mediální skupina

OVM – Otázky Václava Moravce

SSČ – Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost

ÚČNK – Ústav Českého národního korpusu

Obsah

OBSAH.....	1
ÚVOD.....	2
1. KLIŠÉ V ČESKÉM JAZYKOVÉM OBRAZU SVĚTA.....	5
<i>1.1 Význam slova klišé.....</i>	<i>5</i>
1.2 VÝZNAM SLOVA FRÁZE.....	9
1.3 VÝZNAM SLOVA FLOSKULE.....	12
1.4 KLIŠÉ A „NEVHODNÉ VÝRAZY“ V REDAKCÍCH ČESKÝCH MÉDIÍ.....	12
1.5 LEXIKÁLNÍ ROVINA TELEVIZNÍCH DEBAT.....	15
<i>1.5.1 Klišé v televizních debatách.....</i>	<i>16</i>
2. DISKUSNÍ POŘAD OTÁZKY VÁCLAVA MORAVCE.....	18
2.1 CHARAKTERISTIKA POŘADU OTÁZKY VÁCLAVA MORAVCE.....	18
2.2 VYBRANÁ KLIŠÉ V POŘADU OTÁZKY VÁCLAVA MORAVCE.....	19
<i>2.2.2 Popis metodologie.....</i>	<i>19</i>
<i>2.2.3 Nejfrekventovanější klišé užitá v pořadu.....</i>	<i>20</i>
ZÁVĚR.....	32
SUMMARY.....	33
POUŽITÁ LITERATURA.....	34

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji především jazykovému rozboru pořadu Otázky Václava Moravce. Zaměřuji se zejména na automatizované výrazy, klišé, floskule a fráze, které moderátor užívá, a tam, kde je to možné, se snažím vyložit jejich původ (zejm. na základě Slovníku floskulí 1 a 2 a Velkého slovníku floskulí Vladimíra Justa).

V první kapitole objasňuji významy těchto slov, tak jak je uvádějí české jazykovědné slovníky a další publikace. Protože se v různých vysvětleních významu vyskytují rozdíly, věnuji poměrně rozsáhlou část své práce teoretickému podkladu, z kterého potom vychází druhá a zásadní část mé práce, a to praktický jazykový rozbor pořadu, zejm. tedy lexikální úrovně moderátora - výrazů, které užívá.

Součástí teoretické části jsou příklady klišé a automatizovaných výrazů z české mediální scény, jak z médií tištěných (deník Mladá fronta Dnes), tak z médií digitálních (Prima FTV). Příklady jsou převzaty z interních systémů médií, která si vedou slovník klišé a nevhodných výrazů, aby se jich redaktoři vyvarovali, popř. z rozhovorů se zaměstnanci média.

Způsob vyhledávání dat

Při zkoumání četnosti užívání klišé a frází, či pouze výrazů v nich obsažených, které ve své práci pouze zmiňuji nebo hlouběji analyzuji, vycházím z dat a statistik mediálního archivu společnosti Newton IT, přístupného na internetové adrese <http://mediasearch.newtonit.cz/> (viz poznámky pod čarou u jednotlivých výsledků). Aby bylo možné relevantnost výsledků přezkoumat, uvádím na tomto místě způsob, jakým byla data vyhledávána.

Archiv obsahuje plná znění zpráv tištěných periodik, internetu a doslovné přepisy zpravodajských a publicistických pořadů z TV a rozhlasu. Umožňuje fulltextové vyhledávání dle pěti parametrů: jméno a příjmení autora, rubrika, ve které byl článek

otištěn, zdroj, časové období a vyhledávaný výraz (buď v nadpisu článku, přímo v textu, popř. kombinace obojího).

Pro ilustrační účely jsem zvolila měsíc březen roku 2012, tj. období od 1. 3. 2012 do 31. 3. 2012, což je období dostatečně dlouhé k tomu, aby se vlivy případných aktuálních událostí, o kterých média zpravují, eliminovaly a do výsledné statistiky nepromítly. Zkoumané výrazy jsou navíc výrazy automatizované, takže jejich předpokladem není aktuální užití, které by případně mohlo reprezentativní vzorek učinit nereprezentativním. Výrazy byly vždy vyhledávány na základě dvou parametrů, a to časového období a přímého hledání výrazu současně v textu i v nadpisu. Výrazy a spojení, o kterých v práci hovořím, byly systémem generovány ze všech článků a pořadů, které archiv Newton IT obsahuje, bez zadání konkrétního zdroje.

Existuje několik možností, jak zadané výrazy vyhledávat: pokud zadáme do políčka s názvem Text hledané slovo/sousloví bez uvozovek, výsledkem vyhledávání budou všechny články, ve kterých se tento výraz vyskytuje, nikoliv však pouze v základním tvaru, nýbrž v obměnách se všemi možnými deklinačními/konjugačními koncovkami. Tzn. že zadáme-li do políčka Text sousloví *drtivá většina*, budou vyhledány také texty obsahující sousloví i ve formě genitivu, dativu, akuzativu, vokativu, lokálu a instrumentálu (vyskytují-li se v archivu). Pokud je cílem zjistit jen takové texty, které obsahují sousloví v jednom konkrétním tvaru, např. nominativu, je nutno dát tento výraz do uvozovek a klíčové slovo tedy bude vypadat takto – „*drtivá většina*“. Existují další znaky, které lze pro zjednodušení vyhledávání využít, pro potřeby mé práce však postačily dva výše popsané. Které klíčování bylo konkrétně použito u jednotlivých výrazů, je uvedeno v poznámce pod čarou náležící k danému výsledku.

Jako další zdroj dat o četnosti užívání zmíněných výrazů posloužil korpus SYN2000, který je veřejně přístupný na internetových stránkách Ústavu Českého národního korpusu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy <http://ucnk.ff.cuni.cz/>. Do korpusu jsou zařazovány texty tak, aby co nejvěrněji reprezentoval český jazyk, obsahuje tedy texty

původně písemné i přepisy textů mluvených. Umožňuje vyhledávat slova a slovní spojení a zjistit jejich frekvenci i textový zdroj.

Hledání v ČNK funguje podobně jako hledání v mediálním archivu společnosti Newton IT – do dotazovaného řádku je zadán výraz, přičemž po vygenerování se výsledek objeví formou tzv. konkordantních řádků, tj. na jednotlivých řádcích jsou citovány části textů, ve kterých se výraz vyskytl, nechybí ani údaj o celkovém počtu výskytů výrazu v korpusu. Po vepsání slova či sousloví do dotazovaného řádku je toto vyhledáváno pouze ve formě, ve které bylo zadáno, tzn. např. takto zadaná *drtivá většina* se ve výsledcích vyskytuje pouze v prvním pádě. Podmínky vyhledávání výrazů jsou taktéž vždy stručně uvedeny v poznámkách pod čarou náležících ke konkrétním datům.

1. Kliše v českém jazykovém obrazu světa

V první kapitole své práce se zabývám především významem slov kliše, stereotyp, fráze, floskule a automatizace, neboť jak popisuji níže, v jistých kontextech jsou to slova významově příbuzná a tedy zaměnitelná. Definice pojmů vycházejí ze odborných slovníků a jiných publikací z oblasti lingvistiky a mediálních studií (viz poznámky pod čarou), které jsou pro studium těchto oborů zásadní. Protože se definice v různých publikacích liší, poskytuje kapitola také jejich srovnání – popisuje rozdíly mezi jednotlivými definicemi atd. Na základě srovnaných faktů jsou vygenerovány definice, které jsou nejčastější a dá se tedy předpokládat, že tento význam je nejvěrnější. Definování přesných významů pojmů kliše, stereotyp, fráze, floskule a automatizace je pro moji práci důležité, neboť tato slova mohou u jednotlivých uživatelů jazyka vykazovat významové nuance a jejich chápání je tedy subjektivní. Proto je nutné stanovit přesné definice pojmů, ze kterých tato práce bude vycházet.

1.1 Význam slova kliše

Mezinárodní pojem kliše pochází z francouzského slova cliché. Dle francouzsko-českého slovníku má toto slovo několik významů: jednak znamená tiskařský štoček, ve fotografickém významu negativ, dále také šablonu, stereotyp (který se současným českým chápáním slova úzce souvisí, viz níže) a nakonec zevšednělé rčení.¹ Doslovný překlad tohoto francouzského výrazu se promítá také v českém významu slova kliše, který je zaznamenán v odborných jazykovědných slovnících a jiných publikacích. Níže srovnávám, jak význam slova kliše vysvětlují různé slovníky. Jak uvidíme, ve významech se vyskytují drobné rozdíly, i když se ve velké míře shodují.

Největší český slovník cizích slov, Nový akademický slovník cizích slov z roku 2005 (resp. jeho dotisk z roku 2009, rozšířené vydání Akademického slovníku cizích slov z roku 1995), vykládá význam nesklonného substantiva kliše dvojím způsobem: zaprvé v lingvistickém významu jako „ustálený automatizovaný slovní obrat (např. formule

---

¹ VLASÁK, Václav. *Francouzsko-český, česko-francouzský slovník = Dictionnaire français-tchèque, tchèque-français*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2002.

v dopisech, při úředních výkonech apod.)² a dodává, že jde o „hanlivý, častým užíváním otřelý, frázovitý slovní obrat nebo vůbec otřelý jazykový prostředek“³. Zmiňuje též výraz šablona, který je obsažen i ve francouzsko-českém slovníku jako překlad slova cliché do češtiny. Druhý význam slova klišé je dle tohoto slovníku štoček (v polygrafickém oboru), přičemž klišé je zde chápáno jako slangový výraz.

Klimesův slovník cizích slov, který vyšel v tomtéž roce jako Nový akademický slovník cizích slov, tedy 2005, uvádí téměř totožnou definici klišé, navíc vysvětluje podstatu tiskařského štočku – „štoček (tj. tisková deska s obrazem nebo kresbou, zpravidla vyleptanými do kovu, určená pro knihtisk)“⁴. Rozdílem oproti Novému akademickému slovníku cizích slov je výraz klišátko, který sice slovník Academie obsahuje, avšak přisuzuje mu pouze význam „část skládané modelní desky pro drobné odlitky“⁵. Klimesův přisuzuje tomuto významu slova klišátko druhé místo, na prvním místě uvádí, že klišátko je „expresivní zdobnělina ke klišé“⁶. Nutno ovšem podotknout, že tento význam je odvozen spíše z vlastní morfologické formy slova klišátko (zcela zřetelně se jedná o zdobnělinu nesklonného substantiva klišé pomocí sufixu –átko), než ze skutečného užívání tohoto slova v daném významu. Důkazem budiž korpus SYN2000, který výraz klišátko uvádí v celkovém počtu 0 výskytů⁷ a výraz klišé v celkovém počtu 494 výskytů⁸, přičemž ve všech 494 případech se slovo vyskytovalo ve významu otřepané fráze, kterému zejména se v této práci věnuji.

---

² KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. Str. 411.

³ Tamtéž.

⁴ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 7. vyd., V SPN vyd. 2., rozš. a dopl. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2005. Str. 361.

⁵ KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. Str. 411.

⁶ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 7. vyd., V SPN vyd. 2., rozš. a dopl. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2005. Str. 361.

⁷ <http://ucnk.ff.cuni.cz/verejny.php>, vyhledáváno slovo klišátko

⁸ <http://ucnk.ff.cuni.cz/verejny.php>, vyhledáváno slovo klišé

Naopak Slovník cizích slov sestavený kolektivem autorů Ottova nakladatelství vydaný tímto nakladatelstvím v roce 2000 význam slova klišé neobjasňuje. Ve slovníku se toto slovo nevyskytuje ani v původní nepřejaté francouzské grafické podobě slova klišé, tedy cliché, protože slovník neobsahuje výrazy, které jsou uvedeny ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost vydaném nakladatelstvím Academia v roce 1994. Slovník Ottova nakladatelství neobsahuje ani slovo floskule, kterému se budu věnovat níže. Neobsahuje ho však ani Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Tento fakt lze brát jako důkaz toho, že výraz floskule se v úzu vyskytuje řidčeji a dodnes je nahrazován spíše výrazem klišé, který má v podstatě tentýž význam. (Pro srovnání – v korpusu SYN2000 se výraz floskule vyskytuje celkem v 35 případech, výrazu klišé je užito v 494 případech, což je čtrnáctkrát více.)

Zmíněný Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost přikládá slovu klišé význam „hanlivý ustálený otřelý slovní obrat“, což je zkráceně vysvětlený, ale tentýž význam, který obsahují výše zmíněné slovníky cizích slov. Slovník však jako příklad uvádí novinářské klišé, což staví význam slova klišé do novinářského, potažmo mediálního kontextu – zde je tedy patrné, že význam slova klišé je stále specifitěji vymezován a jeho chápání ve smyslu mediálním se dostává do širšího povědomí. S odstupem času (slovník byl naposledy vydán v roce 2004) a jistým vývojem lexikální roviny mediálních prostředků lze říci, že výraz novinářské klišé byl tak automatizován, až se sám paradoxně proměnil v klišé.

Oproti výše zmíněným slovníkům poskytuje o dost rozšířenější analýzu slova klišé Encyklopedický slovník češtiny vydaný v Brně roku 2002. František Čermák, který toto heslo zpracoval, vysvětluje klišé jako „přemírou častého užívání otřelý a málořikající, významově vágní a automatizovaný výraz, zvl. takový frazém“⁹. Velmi důležité je Čermákovy konstatování, že klišé není výrazem objektivním, a tudíž je ani nelze exaktně uchopit. Vnímání toho, co je, a co není klišé, je u různých uživatelů jazyka rozdílné, a tedy velmi subjektivní. „Někdy je klišé dokonce pojímáno jako synonymum

---

⁹ NEKULA, Marek, ed. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002. Str. 215. (heslo zpracoval František Čermák)

ke stereotypu.¹⁰ V Encyklopedickém slovníku češtiny heslo stereotyp zpracoval Marek Nekula a význam tohoto pojmu je v jeho pojetí velmi blízký významu slova klišé: „ve stylistice a textové lingvistice v jistých situacích, druzích a částech tetu ustálené a frekventované výrazové prostředky, jejichž opakovanost a známost usnadňuje interakci i tvorbu a vnímání textu. Ve stylistickém kontextu se o nich mluví v souvislosti s automatizací, v teorii textu v souvislosti se zahajovacími a ukončovacími formullemi, resp. signály zahájení a ukončení textu ...“¹¹ Na rozdíl od klišé nemá stereotyp v tomto významu pejorativní konotace – naopak, je definován jako prostředek, který „usnadňuje“. O stereotypech a stereotypizaci více také J. Jiráček a B. Köpplová v knize Média a společnost. „Stereotypizací se v tradici kognitivní psychologie rozumí další vývoj poznávacího procesu tříděním událostí, předmětů, jevů a zkušeností a jejich zařazování do zobecňujících kategorií ... Stereotypem se rozumí sociální klasifikace určitých skupin a jejich reprezentace pomocí zjednodušujících, neověřitelných, zobecňujících znaků, jež výslovně (explicitně) či nepřímou (implicitně) představují soubor hodnot, soudů a předpokladů týkajících se chování takových skupin, jejich vlastností, minulosti a vývoje.“¹² Zde je důležitý zejména fakt, že pravdivost a oprávněnost stereotypů nelze prakticky ověřit – jedná se o automatické a automatizované „předsudky“, které jsou v rámci společnosti přisuzovány určitým skupinám lidí a jež určují naše očekávání vůči těmto skupinám. Mezi přisuzovanou vlastností a skupinou lidí přitom zpravidla nebývá žádná prokazatelná spojitost. Tím se dostáváme k příbuznosti klišé a stereotypu: oba pojmy jsou spojeny výraznou vlastností, a tou je automatizace.

Automatizace je „způsob vyjádření, který je pro daný komunikační cíl natolik ustálený, že nebudí pozornost“¹³.

---

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ NEKULA, Marek, ed. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002 Str. 441. (heslo zpracoval Marek Nekula)

¹² JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. Str. 144-145.

¹³ NEKULA, Marek, ed. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002 Str. 31. (heslo zpracoval Milan Jelínek)

A konečně, v mediálním slova smyslu klišé charakterizuje Barbora Osvaldová v *Praktické encyklopedii žurnalistiky* jako „ustálený, automatizovaný, otřelý obrat, který mechanickým užíváním ztratil životnost. Klišé jsou umělého, literárního a mediálního původu, žurnalistika a literatura je používá jako charakterizační prvek, např. v ironickém kontextu“¹⁴.

Z výše zmíněných definic lze tedy vyvodit význam slova klišé – jedná se o frázi, která se stále častějším opakováním zautomatizovala a stala se tak otřelým a neoriginálním jazykovým prostředkem, jehož použití je ve většině případů bráno jako nedostatek. Klišé však v jistých komunikačních situacích může být hodnoceno i pozitivně, například když je použito v ironickém kontextu jako specifický jazykový prostředek nebo pokud slouží k charakterizaci situace/osoby. V takovém případě může být použití klišé nejjednodušším způsobem, jak příjemci mediálního sdělení vnuknout přesnou představu o jevu, o kterém je zpravován.

1.2 Význam slova fráze

Jak je možno pozorovat v následujících vysvětleních slova fráze, je významově velmi příbuzné slovu klišé. Nový akademický slovník cizích slov definuje hned tři významy tohoto slova. Jako první uvádí význam „nadnesené, bezobsažné, neoprávněné, otřelé vyjádření, floskule: konvenční, společenská fráze; hanl. novinářská, politická fráze“¹⁵. Je zřejmé, že některé přívlastky obsažené v této definici se vyskytují také v definicích slova klišé (viz výše), ba dokonce je zde slova fráze užito jako příkladu v sousloví novinářská fráze – v jistých kontextech, kde má slovo fráze právě tento význam, je tedy možno ho chápat jako synonymum ke slovu klišé. Nový akademický slovník uvádí ještě další dva významy: „ustálené spojení slov, slovní obrat, úsloví,

---

¹⁴ OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. Str. 89. (heslo zpracovala Barbora Osvaldová)

¹⁵ KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. Str. 260.

rčení: soustrastná fráze; lingvisticky větný úsek, úsek promluvy ...¹⁶. Tento význam je původním významem slova fráze. Ve slovníku byl ale uveden až na druhém místě. Tento fakt by mohl být důkazem toho, že původní význam slova fráze ustupuje do pozadí a začíná být chápána v první řadě ve stejném významu jako slovo klišé, tedy spíše s negativními konotacemi – otřelý, bezobsažný, nadnesený výraz. Je diskutabilní, do jaké míry je tato skutečnost relevantní, jiné příručky totiž stále zachovávají jako první význam původní, viz níže.

Problematikou frází se v naší zemi zabývali zejm. novináři a spisovatelé Karel Poláček a Karel Čapek, z autorů 21. století lze jmenovat Vladimíra Justa (jehož slovníky floskulí byly v této práci využity k jazykové analýze, viz kap. 3). Karel Čapek říká v předmluvě *Žurnalistického slovníku* K. Poláčka následující: „Fráze jakožto slovní mechanismus, jako hotové klišé, jako více méně afektivní přepínání, jako verbální příkrasa nemá, to se rozumí, co dělat s hledáním, kritickým formulováním a sdělováním zkušeností a poznatků. Ale nejhorší je, že není ani vědomou a záměrnou lží. Frázi nelze vyvracet jako omyl nebo nepravdu. Je mimo pravdu a mimo lež. Žádný logický podvod, žádná nesmyslnost nekorumpuje lidské myšlení tak jako fráze. Frazéra nelze přesvědčit, protože lze nevědomě, sám podváděn slovy, která přijímá místo věcí. Čte-li nebo slyší-li člověk tisíckrát, že náš nepřítel je odvěký nebo dnešní svět je zbahnělý, nepotřebuje to nakonec už důkazu, tak jako netřeba dokazovat, že Palackého most je Palackého most. Určité spojení slov se prostě stane zvykem, tím se stane i přesvědčením. Fráze má vůbec v duchovní ekonomii funkci náhražky: je náhražkou vzdělání, myšlení, stanoviska, zájmu, citu, poznatku, přesvědčení, víry, je podstatným falšováním všech hodnot duševních. Na rozdíl od falšování potravin je to činnost dovolená, a dokonce vážená, namnoze se jí učí na školách, je prakticky předváděna na politických schůzích a s vynálezem knihtisku a rotačky se stala předmětem strojové velkovýroby.“¹⁷ Z tohoto úryvku je zcela zřejmé, že fráze byla spojována s velmi negativními konotacemi, Čapek

---

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. Str. 74. (heslo zpracovala Barbora Osvaldová, citováno z ČAPEK, Karel: *Předmluva k Žurnalistickému slovníku Karla Poláčka*, Praha 1998)

ve své kritice užívá slova, která jsou chápána pejorativně, jako například „korumpovat lidské myšlení“, „podváděn slovy“, „náhražka“, „falšování duševních hodnot“. Frázi není však možno chápat pouze v negativním, hanlivém slova smyslu, protože může být často také užitečná a pro pochopení textu přínosná, viz níže.

Barbora Osvaldová v *Praktické encyklopedii žurnalistiky* taktéž významově propojuje heslo klišé s heslem fráze. Zde je slovo fráze, které pochází z řeckého slova *phrasis*, což znamená rčení, řeč nebo také výrok, definováno jako zaprvé „ustálené víceslovné pojmenování bez pejorativního smyslu“¹⁸ – tedy na prvním místě stojí původní význam slova, zadruhé jako „obrat, který nadneseností neodpovídá označené skutečnosti, nepoměr mezi pojmenováním a realitou; pojímáno ve smyslu bombastický, nabubřelý, povrchní, planý, otřepaný, otřelý, papírový ...“¹⁹. Z přívlastků, které jsou v definici užity, je dobře pozorovatelné obecné chápání slova fráze, resp. jednoho z jeho významů, tedy fráze jako nedostatek, jako hanlivé označení. B. Osvaldová však podotýká, že fráze nemusí být, byť v tomto významu, nutně pojímána negativně, lze ji využít jakožto „jazykový prvek charakterizující nějakou osobu“²⁰. V tomto pojetí je fráze užitečná, podobně jako stereotypizace – na základě vlastních představ, které jsou utvářeny společností a v ní zakořeněné (viz definice stereotypu a stereotypizace výše), si člověk skutečnost zjednoduší, zautomatizuje, což poté slouží k rychlejšímu pochopení podstaty problému (na základě člověku již známých skutečností). Otázkou ovšem zůstává, do jaké míry jsou tyto představy reálné, nebo alespoň reprezentativní.

---

¹⁸ OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. Str. 74. (heslo zpracovala Barbora Osvaldová)

¹⁹ OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. Str. 74. (heslo zpracovala Barbora Osvaldová)

²⁰ Tamtéž.

1.3 Význam slova floskule

Floskule je významově taktéž příbuzná frázi i klišé. Etymologicky pochází z latinského slova flos, což znamená květinu, květ. Logicky si lze tedy domyslet, že podstatou floskule je květnaté vyjádření. Klimešův Slovník cizích slov definuje floskuli jako „knižní a hanlivý slohově nadnesený, květnatý nebo jen obecně platný, ale neprocítěný, prázdný obrat, výraz, rčení“²¹. Floskule tedy slouží k zakrývání prázdných myšlenek použitím slohu plného vznosných, okřídlených lexikálních prostředků. To potvrzuje i Vladimír Just v rozhovoru pro Ekolist.cz z 16. 2. 2006, kde definuje floskuli jako „květnatě zakrývané prázdno, trapno, bezmyšlenkovo, tupo, v horším případě květnatě zakrývaná lež, a v tom úplně nejhorším případě květnatě zakrývaný zločin“²² a tuto definici provází několika příklady floskulí, které byly během 20. století použity pro zakrývání masových vražd a utlačování milionů lidí: „konečné řešení“, „očista veřejného života“, „zostřování třídního boje“.

1.4 Klišé a „nevhodné výrazy“ v redakcích českých médií

Média jsou si vědoma faktu, že klišé mohou být uživateli médií (tj. čtenáři, posluchači, diváky) vnímána negativně. Co se týče standardního českého jazyka, je kladen důraz zejména na pravopis, který je v podstatě považován za základní hodnotící ukazatel úrovně gramotnosti. Jako důkaz necht' poslouží četné příspěvky pod články v internetových diskusích – je běžnou praxí, že uživatelé po čase přestanou diskutovat o vlastním obsahu článku a začnou se věnovat způsobu, jakým je napsán. Narážky na pravopis bývají také často používány jako protiargumenty, leckdy nehledě na faktickou stránku písemné diskuse. Ačkoliv je tedy obecně větší pozornost věnována pravopisu,

---

²¹ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 7. vyd., V SPN vyd. 2., rozš. a dopl. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2005. Str. 194.

²² <http://ekolist.cz/cz/publicistika/rozhovory/vladimir-just-pozor-na-floskule> (publikováno 16. 2. 2006)

tedy stránce gramatické, čím dál častěji se objevuje také negativní kritika zaměřující se na stále opakované, tedy zautomatizované, a nic neříkající fráze a klišé, která prostupují všemi médii bez rozdílu. Některá z nich jsou médii natolik omílaná a následně tedy veřejností kritizovaná, že leckterá média ve svém vlastním zájmu cíleně přijímají taková opatření, aby se jejich zaměstnanci (producenti mediálních obsahů) užívání těchto výrazů vyhnuli.

Charakter zakázaných či nedoporučovaných výrazů se mění s druhem média: některé výrazy jsou typické např. pro televizní zpravodajství, jiné zase pro zpravodajství tištěné. Např. v redakci zpravodajství Prima FTV se za nevhodné považují následující výrazy: *To je on!*; *krádež za bílého dne*; *podtrženo sečteno*; *plné ruce práce*; *spadla klec*; *suma sumárum*; *byla to scéna jak z akčního filmu*; *tohle není film, tohle je skutečnost*; *na místo přijelo několik...*, *politická bramboračka*, *tajemný jako hrad v Karpatech*; *šokující příběh*; *houpe se pod ním židle*; *zametli pod stůl*, *kobereček* aj., to jsou však výrazy, které se zde všeobecně tradují jako zakázané. Televize však žádná psaná pravidla v tomto ohledu nemá.²³

Jiným případem je mediální skupina Mafra, pod kterou spadá např. nejčtenější nebulvární deník v ČR Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, zpravodajské portály iDnes.cz a Lidovky.cz, televize Óčko, Expressradio aj.²⁴ V interním systému MS Mafra, konkrétně na stránce redakce MF Dnes se nachází tzv. Slovník klišé a neobratností aneb nedoporučené či zakázané obraty a jazykové prostředky, který obsahuje slova, slovní spojení či jiné (např. stylistické či syntaktické) nedostatky, u nichž není žádoucí, aby se na stránkách deníku objevily, a dokonce nabízí i nezávazná doporučení, kterými slovy ona klišé nahradit.

Co se týče lexika, není doporučeno užívat příliš citově zbarvené výrazy, např. ve větách uvozujících citát či po něm následujících: „*Je to tak*,“ *všiml si premiér.*; „*Udělal to dobře*,“ *klaní se herec*. – výrazy tohoto typu jsou pro seriózní zpravodajství

²³ z rozhovorů s redaktory a dalšími zaměstnanci Prima FTV

²⁴ http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all%5Ccs_produkty-a-sluzby_mlada-fronta-dnes.htm

příliš subjektivně zabarvené (citově či názorově), je tedy lepší nahradit je spíše slovesy neutrálními (*řekl*, ale i *popsal*, *vedl*, *pronesl*, *prohlásil*, *promluvil*, *sdělil*). Totéž platí o zvolacích větných ekvivalentech, které se nejčastěji vyskytují ve zprávách z oblasti sportu a mají za úkol text dramatizovat: *Paráda!*, *Nádhera!*. Zvolací věty jsou v nebulvárních médiích jazykovým prostředkem mimořádným a je tedy záhodno je používat pouze v adekvátních situacích – jak slovník trefně podotýká, „vítězství ve finále Ligy mistrů není vítězství v jednom zápasu fotbalové Gambrinus ligy“. Za nehodící se je považován výraz *horda*, popř. *nesmiřitelná horda*, který je přehnaně expresivní, dalším takovým hyperbolickým výrazem je slovo *slast*, jež by nemělo být zbytečně nadužíváno. V praxi totiž platí, že ve valné většině případů, ve kterých jsou tyto výrazy použity, jsou situaci nepřiměřené. Útěchou budiž fakt, že v mediální archiv Newton dokazuje v období od 1. do 31. 3. 2012, tj. za jeden měsíc, výskyt slova *horda* pouze v 89 případech²⁵, z toho více než polovina z nich je užitá ve významu původním. Zdá se tedy, že toto klišé se v českých médiích postupně úspěšně daří mýtit. Podobným případem je metafora *zbrzdit v rozletu*, která se z původního aktualizovaného výrazu častým opakováním zautomatizovala a dnes je již považována za klišé. Vhodnější je říci např. jeho kariéru ukončilo.

Další kategorií nedoporučených slov jsou výrazy, zejm. slovesa, které mají ve skutečnosti jiný význam, než v jakém jsou v publicistickém klišé použity – a předpokládá se, že i chápány. Mezi takováto slovesa patří zejm. typické novinářské klišé *měli*, resp. *měli (něco) udělat* ve významu údajně udělali nebo říká se, že udělali, ale nevíme to jistě, jež je v Otázkách Václava Moravce mj. také zastoupeno. Význam slovesa *mít* je přitom odlišný, a to *mít* ve smyslu vlastnit nebo *mít* jako vlastní modální sloveso, tedy *mít* povinnost (něco udělat). Je však zřejmé, že žádný z těchto významů není ve výše zmíněném klišé zastoupen. Bylo by tedy lepší jej nahrazovat jinými slovy (např. adverbium údajně), rozšířením větné struktury (syntakt. dekondukcí – nahrazením výrazu větou vedlejší: říká se, že... nebo někdo říká, že...). Dalším klišé z této kategorie je sloveso *odbýt si* (např. premiéru). Sloveso *odbýt si* znamená nedbale něco udělat, užití tohoto výrazu ve spojení *odbyl si premiéru* je tedy značně nelogické.

Je tedy záhodno nahrazovat toto klišé např. spojením má za sebou premiéru, což je také zamýšlený význam výrazu. Původní význam slovesa je také zastřen u spojení *užívat si podpory*. Užívat si (něco) je synonymem ke slovesu radovat se (z něčeho), a v tomto významu by tedy mělo být užíváno.

Časté je také užívání adjektiv, která popisují fakta, jež jsou z kontextu zřejmá a není tedy nutné je připomínat. Mezi takovéto přívlastky patří např. slovo *český* (*český premiér*, *český hokejista*) v textech, kde není možná jiná interpretace, totéž platí u adjektiva *úřadující*, které není nutné používat téměř vůbec (*úřadující premiér* zastává funkci premiéra, i když je na odchodu).

1.5 Lexikální rovina televizních debat

Slovní zásoba účastníků televizních debat (tj. hostů a moderátorů) je velmi pestrá. Účastníci debaty na sebe vzájemně reagují, důležitým aspektem je aktuálnost situace. Ačkoliv lze částečně předpokládat, jaké otázky budou kladeny (např. v politických debatách, kde je účastníkům známo téma, o kterém se bude hovořit, je možné usoudit, které konkrétní problémy budou diskutovány dle toho, jak moc jsou atraktivní pro publikum), a tedy předem si připravit jasné odpovědi, není možné odhadnout celý průběh debaty, a účastníci jsou tedy vždy nuceni „improvizovat“. Tato schopnost závisí na vzájemných vztazích mezi účastníky komunikace a na zkušenostech a znalostech, které účastníci nabyli v předchozích komunikačních situacích.²⁶ Účastníci komunikace by si přitom měli být vědomi faktu, že nejen obsahová, ale též formální stránka jejich projevu je důležitá pro jejich reprezentaci sebe sama před širokým publikem. Styl rétoriky ovlivňuje „individuální, emocionální i obsahové (odborné) zaujetí, angažovanost jednotlivých účastníků konverzace“²⁷. Proto se v televizních debatách

---

²⁵ zadáno slovo horda – bez uvozovek

²⁶ KRAUS, Jiří. *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu* in ČMEJRKOVÁ, Světlá, ed. a HOFFMANOVÁ, Jana, ed. *Jazyk, média, politika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003.

²⁷ BOZDĚCHOVÁ, Ivana. *K jazykové úrovni současných televizních debat* in ČMEJRKOVÁ, Světlá, ed. a HOFFMANOVÁ, Jana, ed. *Jazyk, média, politika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003. Str. 157-173.

objevují lexika různých vrstev slovní zásoby: jednak z jejího jádra, ale často také z vrstev periferních, jako jsou například neologizmy (častá je např. prefixace u dokonavých sloves cizího původu končících na –ovat: zautomatizovat, vykomunikovat; derivování nových sloves, substantiv a adjektiv z vlastních jmen: odparoubkovat, sarkozista, klausoidní).

Stylově se slovní zásoba velmi různí: jsou užívána slova spisovná neutrální i slohově zabarvená, nespisovná např. slangová či výrazy expresivní.

Při posuzování konkurence spisovných a nespisovných prostředků je dle Daneše (1969) důležité rozlišovat takové mluvené projevy, které je nutno pokládat za závazně spisovné a ve kterých je naopak možné připouštět jazyk běžně mluvený, z hlediska prostředků nespisovných potom, které z nich jsou ještě vhodné či únosné, pokud se používají. Bozděchová k tomuto dodává, že jednoznačné rozdělení televizních debat dle těchto kritérií není možné, protože televizní debata je žánr, který se stále vyvíjí a dosud není vyhraněn.²⁸

1.5.1 Kliše v televizních debatách

Publicismy (tj. lexikální prostředky příznačné pro publicistický styl), které jsou užívány často se záměrem aktualizace textu a mají upoutat pozornost, se jejich nadužíváním nezřídka posléze automatizují a snadno tak přecházejí v kliše. Pro ilustraci cituji výčet kliše, který poskytla I. Bozděchová v knize Jazyk, média, politika: *„kauza Telecom, masivní atak, politická reprezentace, na základě široké shody, zastávat vysoké posty v demokratické vládě, na politické scéně, použít mocenské nástroje, vyrovnat se se svou minulostí, spustit lavinu změn, říct na adresu, sport je byznys, je to o penězích, je to o člověku v této společnosti, pomoc není o tom, že by někdo měl, svět se globalizuje, jít do programu, rozhodovat od zeleného stolu, zpráva nastavuje zrcadlo, reálné mzdy se propadaly, země prošly krizovým propadem, financovat z balíku, zapracovat všechny věci, nastartovat perspektivní výrobu, učinili přelomové rozhodnutí, spuštění závěrečné fáze jednání, program bud uveden v život, vypadli bysme z Evropy, náš vstup do Evropy,*

---

²⁸ Tamtéž.

politická konstelace atd.²⁹ „V různé míře se záměrně těmito novými frázemi vyvolávají aluze starých frází a klišé, narážky však mohou být i skryté.“³⁰

Některé metafory, které se od počátku devadesátých let objevovaly v českém politickém diskurzu a později se díky nadužívání staly frázemi a klišé, přibližuje Jiří Kraus ve svém příspěvku *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*: „V období rozdělování státu se vyskytlo ve vystoupení Petra Ptiharta poněkud nešťastné přirovnání česko-slovenského soužití k „dvojdomekku“. Brzy nato se rozšířil pojem „tunelování“ jako označení pro nezákonné finanční operace, jejichž cílem bylo odčerpat majetek z původně prosperujícího podniku nebo banky. Liberalistická politika odmítající státní zásahy do ekonomiky aktualizovala rčení o „neviditelné ruce trhu“, jehož se postupně začalo užívat převážně v ironickém smyslu. Program sociálnědemokratické vlády zaměřený na odstranění korupce a nezákonných finančních transakcí vyvolal v život „akci čistých rukou“, ještě předtím se však v kritickém výroku předsedy sociálnědemokratické strany Miloše Zemana objevilo hyperbolické přirovnání hospodářských poměrů České republiky ke „spálené zemi“. Stejně se rozšířilo i další negativní označení poměrů v zemi, pocházející od Václava Havla – „blbá nálada“. Odchodu předsedy Občanské demokratické strany z čela vlády předcházela „sarajevský atentát“, „Sarajevo“ (několik čelných politiků z jeho strany ho vyzvalo k odstoupení v době, kdy odjel na státní návštěvu do Sarajeva). Opoziční smlouva mezi dvěma stranami, sociální demokracií a ODS, se odvolávala na významný *locus commune* evropských politických dějin (srov. Gadamer) – „toleranční patent“.“³¹

Výše zmíněná klišé se v mediálních obsazích vyskytují i dnes, je tedy zřejmé, že se do médií, a zejm. „do debat politicky zaměřených promítá temporální dimenze, tj. jak se mimotextový čas (časový úsek od r. 1989) odráží v textu... Srov. např. *bývalí mocipáni*

²⁹ BOZDĚCHOVÁ, Ivana. *K jazykové úrovni současných televizních debat* in ČMEJRKOVÁ, Světlá, ed. a HOFFMANOVÁ, Jana, ed. *Jazyk, média, politika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003. Str. 157-173.

³⁰ Tamtéž.

³¹ KRAUS, Jiří. *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu* in ČMEJRKOVÁ, Světlá, ed. a HOFFMANOVÁ, Jana, ed. *Jazyk, média, politika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003.

z minulých osmi let; přechodné období zemědělství, diferencovat čisté a špinavé peníze, naplnit poptávku po ženském elementu, když jsem byl knězem v ilegalitě, přežene se revoluční vichr, heslo „Nejsme jako oni“, Ostře sledované byly volby v Berouně., Mohl být přechod méně sametový?, Blahořečím těm deseti rokům! apod.“³²

2. Diskusní pořad otázky Václava Moravce

Následující kapitola se věnuje pořadu Otázky Václava Moravce – charakteristice OVM a jeho jazykovému rozboru se zaměřením na klišé, které moderátor užívá, je tedy jádrem mé práce.

2.1 Charakteristika pořadu Otázky Václava Moravce

Otázky Václava Moravce je možno zařadit do žánru politických diskusních pořadů, z podstaty diskuse, tedy výměny názorů o nějakém daném tématu, která má zpravidla vést k vyjasnění nebo vyřešení nějakého problému, rozpravy³³, vyplývá, že se jedná o žánr dialogický.

OVM jsou vysílány veřejnoprávní Českou televizí vždy v neděli ve 12.00 (premiéra) na programech ČT1 a ČT24, druhá hodina pořadu potom pokračuje pouze na ČT24 ve 13.05. V neděli po půlnoci je na ČT1 reprízována první hodina pořadu, na ČT24 jsou v neděli ve 23.00 a 00.05 znovu vysílány obě hodiny OVM. V pondělí ve 4.05 ráno je na ČT24 následně vysílán sestřih obou hodin nedělní premiéry.³⁴ Diskuzi připravuje její moderátor Václav Moravec, hlavní dramaturg pořadu Čestmír Franěk a režisér Marek Straka.

Témata diskuse jsou vybírána na základě aktuální politické situace, stejně jako hosté. Pořad je přenášen ze studia, které má od října 2011 novou podobu.

---

³² BOZDĚCHOVÁ, Ivana. *K jazykové úrovni současných televizních debat* in ČMEJRKOVÁ, Světa, ed. a HOFFMANOVÁ, Jana, ed. *Jazyk, média, politika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003. Str. 157-173.

³³ KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005.

³⁴ <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/1242-o-poradu/>

2.2 Vybraná klišé v pořadu Otázky Václava Moravce

2.2.2 Popis metodologie

Pro účely jazykové rozboru diskusního pořadu Otázky Václava Moravce byla vybrána vždy první hodina pořadu, tedy ta, která je vysílána v premiéře na programu ČT1 v neděli ve 12.00, a to v časovém úseku od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010. Z analýzy byly vynechány tzv. speciální díly, které byly věnovány květnovým volbám a nevysílaly se v neděli, stály tedy mimo tradiční vysílací čas Otázek Václava Moravce³⁵.

Prvním zdrojem, ze kterého byla výzkumná data čerpána, jsou přepisy pořadu, které je možné dohledat na stránkách České televize věnovaných OVM³⁶. Druhým zdrojem je videoarchiv pořadu Otázky Václava Moravce, který je taktéž dostupný na stránkách České televize³⁷. Při rozboru pořadu byly zdroje kombinovány pouze v případě pořadů vysílaných do 31. 3. 2010, transkripce dílů pořadu vysílaných později není na stránkách dostupná, při další analýze bylo proto nutné pracovat pouze s videozdroji.

Citace, které uvádím v následujících kapitolách, jsou přepsány doslovně, včetně morfologických, syntaktických, lexikálních, sémantických aj. odchylek od normy standardního českého jazyka, v případě opisu z transkriptů nejsou upravovány ani překlepy či pravopisné chyby.

V práci předkládám jazykovou analýzu zaměřenou na užívaná klišé, floskule, fráze a automatizované výrazy. Výsledný rozbor je kombinací analýzy kvalitativní a kvantitativní, data získaná analýzou vlastních dílů pořadu jsou místy doplněna o data získaná z korpusu SYN2000 či z mediálního archivu společnosti Newton IT ; data

---

³⁵ Jedná se o díly vysílané 17. 2., 24. 2., 3. 3., 10. 3., 17. 3., 24. 3., 7. 4., 14. 4., 21. 4., 28. 4., 5. 5., 12. 5. a 19. 5. 2010

³⁶ Jedná se o vysílané v neděli od začátku ledna do konce března 2010

z těchto dvou zdrojů jsou výsledkem výhradně analýzy kvantitativní, které však ve své práci kladu menší důležitost – zaměřuji se zejména na sémantickou stránku mediálního diskursu Václava Moravce.

Pomocí kvalitativní analýzy je zkoumána významová stránka klišé, které moderátor užívá, která jsou pro něj charakteristická. Jednotlivá klišé jsou doplněna dalšími informacemi, např. takovými, které se týkají jejich původu, jejich skutečného významu či důvodu jejich užití v konkrétním kontextu.

Kvantitativní analýza podává zprávu o frekvenci užívání konkrétních níže podrobněji rozpracovaných klišé. Na základě těchto dat bylo také rozhodnuto, která klišé budu ve své práci podrobněji rozpracovávat.

Je nutno podotknout, že klišé, která v této práci popisují, nejsou kompletním shrnutím všech klišé v pořadu užívaných. Jednak je práce zaměřena výhradně na analýzu promluv moderátora, nezahrnuje tedy žádná data týkající se replik a v nich užitých klišé hostů, jednak je užitých klišé takové množství, že by nebylo možné každé podrobněji rozpracovat a práce by se omezila na pouhý výčet otřelých frází, které moderátor Václav Moravec používá.

2.2.3 Nejfrekventovanější klišé užitá v pořadu

V následujících podkapitolách uvádím klišé, která se v Otázkách Václava Moravce objevují s nejvyšší frekvencí. Četnost jednotlivých výrazů užívaných moderátorem byla také rozhodujícím kritériem pro zařazení klišé do bakalářské práce a jeho širší analýzu. Základní rozbor vychází z knihy Vladimíra Justa Slovník floskulí 1 s podtitulem Malá encyklopedie polistopadového newspeaku: klišé, sogany, hantýrky, tiky, partiové metafory, slovní smogy a jejího druhého dílu Slovník floskulí 2 s podtitulem Další várka slovního smogu: paslova, pavazby, pamyšlenky, které souhrnně vyšly pod názvem Velký slovník floskulí, a je potom dále opatřen vlastním komentářem. Druhou částí rozboru jsou statistická data dokazující užívání konkrétního výrazu v běžné české

---

³⁷ <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/video/>

mluvě (vycházející z korpusu SYN2000) a dále potom data, která podávají obraz užívání výrazu v mediální rovině českého jazyka, tj. v člancích a rozhlasových a televizních pořadech (vycházející z mediálního archivu Newton IT).

Užívání jednotlivých klišé je podmíněno také tématem, o kterém se v daném díle pořadu diskutuje. Např. výraz kauza (ve spojení např. kauza Gripeny, kauza Pandury) se v konečném měřítku vyskytuje v pořadu poměrně často, je však nutno podotknout, že největší většina výskytů tohoto slova byla zaznamenána v těch dílech pořadu, jejichž tematikou skutečně byly aktuální události, o kterých bylo v médiích referováno jako o „kauzách“. Při analýze je u určitých slov tedy nutné počítat také s parametrem aktuálnosti.

Vítejte a hezkou neděli vám všem

Větu Vítejte a hezkou neděli vám všem používá moderátor na začátku každého dílu pořadu jako uvítací formulí. Nejde o klišé v pravém slova smyslu, protože věta je používána pokaždé záměrně a má tedy již rituální charakter, který jí moderátor neustálým opakováním vtisknul. Jedná se tedy spíše o frázi, která je však specifickým znakem moderátorova stylu, nelze tedy říci, že by se konkrétně tato podoba pozdravu mohla proměnit v klišé u široké veřejnosti. Moderátor navíc větu místy drobně obměňuje, např. *Vítejte a hezkou první neděli v roce 2010 vám všem, Vítejte v časech sněhové a ledové neděle*. Tyto věty pocházejí z dílů pořadu odvysílaných dne 3. 1. a 10. 1. 2010 a je v nich patrná snaha o zasazení do kontextu současné situace (fakt, že leden je prvním měsícem v roce, stav počasí), tedy aktualizace, což je na rozdíl od klišé všeobecně hodnoceno spíše pozitivně.

O jakých tématech se po dnešních Otázkách začne mluvit?

Otázku O jakých tématech se po dnešních Otázkách začne mluvit? klade moderátor taktéž v každém díle hned v úvodním proslovu. Předchází jí stručné shrnutí aktuální politické situace, doprovázené popř. řečnickými otázkami, nad kterými se může divák zamyslet a na něž se v daném díle pokusí moderátor spolu s hosty najít odpověď. Poté

následuje výčet témat, stručný popis okolností a představení hostů. Věta O jakých tématech se po dnešních otázkách začne mluvit je, stejně jako předchozí fráze, specifickým znakem moderátorova stylu a je užívána rituálně, tedy slouží do jisté míry jako charakterizační prvek. Důležitý je rozbor věty ze sémantického hlediska: je záměrně formulována tak, aby její vyznění přikládalo pořadu velký společenský význam. Fázové sloveso začít ze své podstaty předpokládá, že nastane nový jev, do té doby neznámý nebo neviděný. Spojení po dnešních Otázkách předcházející predikátu klade důraz na to, že jev, který má nastat, nastane právě a výhradně „po dnešních Otázkách“, tedy pořad Otázky Václava Moravce bude jeho spouštěcím mechanismem. Začne mluvit je zde užito ve významu začít diskutovat o (tématech) a je ve 3. os. sg. ve formě reflexivního pasiva, tzn. podmět je všeobecný, nekonkrétní, možný nahradit např. slovem „lidé“, popř. „všichni“, do popředí není postaven původce či činitel děje, podstatný je děj sám, tzn. nezáleží na tom, kdo konkrétně o tématech začne mluvit, důležité je, že „se o nich začne mluvit“. Otázka přitom nevyjadřuje žádné pochybnosti o tom, že by tomu tak být nemělo, je formulována jako prostá a nevyvratitelná skutečnost a tak by ji měl tedy chápat i příjemce mediálního sdělení.

Podle svých slov...

Slovenský ministr vnitra Robert Kaliňák podle svých čtvrtěčních slov řekl, že celá aféra se dál prošetřuje. (10. 1. 2010); *Jan Fischer chce podle svých slov...* (3. 1. 2010)

Toto sousloví je zbytečně nadužívané klišé, které vytváří pleonastická spojení. Když např. slovenský ministr vnitra Robert Kalina řekl, že „celá aféra se dál prošetřuje“, není nutné uvádět, že byl tento fakt vyřčen „podle jeho slov“. Tato skutečnost totiž vyplývá ze samotného významu slovesa řekl (podobně promluvil, hovořil, pronesl apod.), které ve větě zastává funkci přísudku. Podmětem je v tomto případě agens, tedy původce děje, tj. osoba, která daný výrok pronesla. Mezi těmito dvěma větnými členy, tedy podmětem a přísudkem, existuje vztah predikace (přisuzování), z jehož popisu vyplývá, že vykonaný děj je přisuzován podmětu, který je zároveň původcem děje, tzn. z jednoduchého spojení Robert Kalina řekl vyplývá, že to byl právě on, Robert Kalina, který výrok pronesl, netřeba tedy dodávat, že ho vyřknul „podle svých slov“ – spojení je nelogické.

Mediální archiv společnosti Newton IT vykázal za březen 2012 celkem 1 468 výskytů tohoto sousloví³⁸ a 125 výskytů zkrácené podoby fráze: dle svých slov, součet je tedy 1 593 záznamů celkem.

Dojít k.../došlo k...

Výraz *dojít k (něčemu)* je v Otázkách Václava Moravce zastoupen téměř v každém díle pořadu, nejčastěji dochází k dohodám: *Je možné, že by k takové dohodě došlo ještě před volbami?, musí dojít k dohodě dvou nejsilnějších politických stran* (3. 1. 2010) Použitím tohoto klišé dochází k deagentizaci, tedy k odsunutí či zamlčení agentu (činitele, původce děje), na místo podmětu se dostává neutrální zájmeno ono, čímž je původce děje učiněn anonymním. O neurčitém zastíracím výrazu ono se pojednává už M. Heidegger: „*V této nenápadnosti a neurčitelnosti rozvíjí neurčité ‚ono se‘ teprve svou vlastní diktaturu. Líbí se nám a baví nás to, co se líbí, čteme, sledujeme a posuzujeme literaturu a umění tak, jak se čte a jak se posuzuje... ‚Ono se‘ odnímá pobytu jeho případnou odpovědnost, může i takřikajíc dovolit, aby se na ně člověk stále odvolával, všechno si lehce zodpoví, protože není nikým, kdo by za něco musel ručit.*“ (Martin Heidegger, *Bytí a čas*, 1929)³⁹ Toto deagentizační klišé má tedy maskovat původce děje, odnímat zodpovědnost za činy, které byly spáchány, aneb jak píše Vladimír Just: „... floskule je v nejhlubším slova smyslu univerzální, betonově neutrální ochranný kryt před každou odpovědností.“⁴⁰ Toto klišé kritizoval taktéž Václav Havel v Literárních novinách z 16. 9. 2002: „*Podle jejich řeči poznáte je. Všimněte si, jak dnes všichni v každé větě říkají, že k něčemu došlo. To je typická vyvíňující vazba. Nezabil jsem, ale došlo k zabítí.*“⁴¹

---

³⁸ Byly zadány dva příkazy ve formě *podle svých slov* a *dle svých slov* – bez uvozovek, počet výskytů je celkovým součtem výskytu obou sousloví.

³⁹ JUST, Vladimír. *Slovník floskulí: malá encyklopedie polistopadového newspeaku: klišé, slogany, hantýrky, tiky, partiové metafory, slovní smogy*. 1. vyd. Praha: Academia, [2003]-. Str. 39.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ HAVEL, Václav. *Literární noviny*, 16. 9. 2002, č. 38. (citováno ze JUST, Vladimír. *Slovník floskulí: malá encyklopedie polistopadového newspeaku: klišé, slogany, hantýrky, tiky, partiové metafory, slovní smogy*. 1. vyd. Praha: Academia, [2003]-. Str. 39.)

Hrozit/hrozba

Myslíte si, že tady, pane předsedo, hrozí demise Fischerovy vlády, ...?; ... ale to podle ekonomů hrozí. (3. 1. 2010); *... můžete čelit už za několik týdnů hrozbě stávky ...* (7. 2. 2010) Sloveso hrozit má dle SSČ celkem tři významy: jako první je uveden slibovat něco nepříznivého, tedy vyhrožovat, zadruhé znamená dělat rukou či prstem výhrušné posunky a až teprve význam popsáný na třetím místě, tedy nezadržitelně se blížit⁴², vyjadřuje smysl výrazu hrozí v nadužívání Václava Moravce. Hrozí tedy v tomto užití znamená nezadržitelně se blížit, nutno podotknout že se výraz vztahuje k věcem negativním. Z tohoto důvodu je užívání výrazu nevhodné, neboť má nepříznivé konotace a jeho výběrem dává účastník komunikační situace najevo svůj subjektivní postoj. Např. ve spojení „hrozí demise Fischerovy vlády“ je možno uvažovat o tom, že demise vlády je moderátorem chápána jako negativní věc, proto tedy použil slovo tohoto charakteru. Otázkou zůstává, zda moderátor volbou lexika interpretuje názory své, názory veřejnosti (o kterých se domnívá, že jsou platné) či pouze přizpůsobuje své promluvy názorům svého komunikačního partnera. Nadále ovšem platí, že není nutné toto slovo užívat ve všech situacích, ve kterých ho moderátor v pořadí užívá, ne vždy je vše ve skutečnosti takovou „hrozbou“, s jakou intenzitou je to předjímano.

Je to o...

Já bych chtěl, aby to bylo o obsahu, takže mi odpovězte. (3. 1. 2010) Je to o (tom) je jedno z nejužívanějších klišé přelomu tisíciletí, důvodem jeho častého užívání a tedy zautomatizování a proměny v klišé je jeho univerzálnost. Původ tohoto klišé lze spatřovat v anglickém jazyce, tedy v předložce ‚about‘, pod jejímž vlivem se užívání české předložky ‚o‘ rozšířilo i na oblasti, ve kterých se užívala spíše jiná lexika pestřejšího charakteru, dalším možným původem je výraz „o tom“ převzatý z pedagogických dotazů – o čem je román? Klišé je to o tom není pouze záležitostí médií, „nákaza postihuje bez výjimky všechny vrstvy komunikace, všechny jazykové kontexty i všechny kategorie občanů, od bezdomovců přes ženy v domácnosti,

---

⁴² MEJSTRŮK, Vladimír, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Academia, 2003. Str. 102

vysokoškolské studenty, novináře, herce, manažery až po ministry“.⁴³ O tom je klišé významově maximálně vyprázdněné, čemuž napovídá také jeho formální stránka – jedná se o předložku, která je neplnovýznamová, a o slovo deiktické, které samo význam nemá, nýbrž odkazuje k nějaké známé skutečnosti (kterou je možno odvodit z kontextu nebo která je ve všeobecném povědomí).

(Politická) scéna

... musí dojít k dohodě dvou nejsilnějších politických stran o budoucím vývoji na české politické scéně; Jaké, když ty menší strany s vámi nechtějí spolupracovat, viz. TOP 09 jako nováček na české politické scéně? (3. 1. 2010) Floskule scéna, jež pochází z řec. skéné (= bouda, stan)⁴⁴ se do běžného užívání dostala z oboru divadla, kde znamená buď jeviště, nebo synekdochicky přeneseno přímo divadlo, popř. divadelní či jevištní výstup. Dalším významem, který uvádí SSC, je scéna jako hádka (výstup)⁴⁵, jenž je přenesen z původního významu jevištní výstup. Ani jeden z citovaných významů však nekorresponduje s výše zmíněným užíváním klišé scéna. Dnes se toto slovo v médiích objevuje především ve spojení s adjektivy, která charakterizují libovolné sféry veřejného života (internetová, mediální, literární, zdravotnická, zdravotnická scéna aj.). „... právě nerozlišujícím nadužíváním se termín z původně hravého, metaforického kontextu dostal spolehlivě do oblasti (scény) ustrnulých banalit a fosilií. Stal se – zejména tam, kde rozmáchle generalizuje – floskulí zvláště odpudivou, tím že kasárensky ochuzuje pestrou rozmanitost, *biodiverzitu*, jevů a šíje pro ně jednotnou, závaznou uniformu.“⁴⁶

Supervolební

Rok 2010 jako supervolební rok.; . Jak bylo řečeno, pro Česko je rok 2010 supervolebním rokem. (3.1.2010) Vzhledem k tomu, že rok 2010 byl rokem voleb,

⁴³ JUST, Vladimír. *Velký slovník floskulí*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2009. Str. 228.

⁴⁴ JUST, Vladimír. *Velký slovník floskulí*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2009. Str. 279.

⁴⁵ MEJSTRÍK, Vladimír, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Academia, 2003. Str. 238.

⁴⁶ JUST, Vladimír. *Velký slovník floskulí*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2009. Str. 279.

vyskytuje se toto slovo v pořadu OVM v roce 2010 ve velkém počtu. Floskule super je floskulí mezinárodní, která přišla do českého jazyka a do mnoha dalších jazyků přes angličtinu původem z latiny, kde znamená „nahore, shora“. Je využívána především jako synonymum kladných a pochvalných výrazů a zasahuje mj. do oblasti sportu, obchodu (supermarket, superceny) nebo výše zmíněné politiky (supervolby). „Není ale úplně vyloučeno, ... že u nás se zvláštní obliba super nevědomě napojila na dávnou genetickou vzpomínku na čupr, čuprový. V době, kdy v našich končinách lidová floskule čupr (čupr-holka, čupr-fáro, čupr-vohoz, čupr-bejvák) vrcholila, geniální Jaroslav Hašek už jako by žil v budoucnosti. Jak známo, nechal vyřadit Švejka z armády slovy: superarbitrován pro blbost.“⁴⁷

Čelit

4 kraje už čelí správnému řízení ministerstva vnitra. (10. 1. 2010); *Vy jako premiér úřednické vlády můžete čelit už za několik týdnů hrozbě stávký ...* (7. 2. 2010) Sloveso čelit v mediálních obsazích postupně vytlačilo ostatní výrazy, které lze na jeho místě použít a odlišit tak významové nuance, tedy přesněji popsat skutečnost. Nejčastěji „se čelí“ obvinění, podezření, žalobě či jinému aktu s negativní konotací. „Je to floskule nepatříčně patetická, barvotisková, a proto v jádru nepravdivá.“⁴⁸ Sloveso čelit znamená stavět se na odpor či vzdorovat, má knižní nádech, čímž evokuje jakousi hrdost a „rytířkost“ starých časů, je tedy nelogické užívat ho v takové míře a v takových významech, v jakých je reálně užíváno.

Bojovat s.../boj proti...

Česká republika přitom bojuje s rekordním zadlužením státní pokladny. (7. 2. 2010); *Boj proti krizi se stává součástí předvolební kampaně v České republice.* (14. 3. 2010) Floskule bojovat (s něčím, proti něčemu) je podobný případ, jako výše zmíněné sloveso čelit. V médiích obecně je tento výraz užíván v situacích leckdy zcela banálních, tedy jejich popis pomocí výrazu boj/bojovat (který původně znamená zápasit, tedy bít se) je zcela nepřiměřený a realitě neodpovídající. Až přenesením byl slovesu přiřazen další

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ JUST, Vladimír. *Velký slovník floskulí*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2009. Str. 93.

význam, který umožňuje chápat sloveso bojovat také jako snahu o překonání někoho či něčeho. Sloveso bojovat je však ve většině případů užití v mediálním diskursu příliš nadnesené a hyperbolické.

Problém, popř. mít problém

Je teď na řadě pražská ODS, která si musí vyřešit své problémy?... (14. 3. 2010); *Z pohledu voličů je zřejmé, že od politiků čekáme řešení konkrétních problémů.* (3. 1. 2010); *Které kraje mají s rozmary počasí největší problém?* (10. 1. 2010) První dva příklady jsou veskrze správným a sémanticky nezpochybnitelným užitím slova problém v kontextu. Za zmínku stojí příklad třetí (který není jediným takovým užitím), kde se vyskytuje sousloví „mít problém“. Tato floskule je jedním z důkazů postupující amerikanizace češtiny, je kalkem anglického „to have a problem“ (podobně jako stále populárnější „mějte hezký den“ doslovně přeložené z anglické fráze „have a nice day“). Trendové sousloví mít problém se používá namísto konkrétních výrazů, protože v sobě zahrnuje širokou škálu různých významů (podobně jako např. klišé „je to o tom“), avšak žádnou konkrétní představu, co skutečně sousloví v daném kontextu představuje, neposkytuje. Bylo by tedy lépe nahrazovat ho výrazy specifitějšími, jednak pro lepší porozumění, jednak pro větší lexikální pestrost projevu.

(Přijmout) kroky

Kterými kroky tu stávku odvrátíte? (7. 2. 2010); *... první kroky k tomu bude muset udělat ona ...* (28. 3. 2010) Kroky jsou klasickým příkladem klišé, které je užíváno v přeneseném významu, a nadužíváno. Z původní aktualizované formule se stala automatizovaná fráze znamenající čin nebo tah, kterou si oblíbil mj. také Václav Moravec. Tento výraz má své opodstatnění, stejně jako většina klišé by ale měl být užíván s jistou střízlivostí.

Úřednická vláda

V tom případě nepotřebujeme, promiňte, pane předsedo, ale v tom případě nepotřebujeme

politické vlády, protože se ukazuje, že, že umí lépe vládnout úřednická vláda. (3.1.2010)

Klišé úřednická vláda, které se rozšířilo v české mediální oblasti. Důkazem metajazykového přemýšlení moderátora je jeho komentář k tomuto sousloví:

...kteréhokoli člena naší vlády, které novináři dávají ten přídomek úřednická, ... (7. 2. 2010). Z tohoto výroku je patrná obhajoba užívání sousloví jím samotným, tedy jistá uvědomělost frázovitého charakteru tohoto novináři vymyšleného výrazu.

Rekordní

Letiště Praha dá letos rekordní částku do bezpečnostních opatření. (10.1.2010)

Česká republika přitom bojuje s rekordním zadlužením státní pokladny.; Státní rozpočet skončil loni s rekordním schodkem ... (7. 2. 2010) Adjektivum rekordní je napříč mediální oblastí nadužíváno, je však příliš hyperbolickým vyjádřením. Slovo rekord bylo do běžného užívání převzato ze sportovní sféry, kde znamená nejlepší sportovní výkon nebo výsledek, poté došlo k rozšíření významu výrazu na jakýkoliv nejlepší výkon či výsledek. Problémem zůstává, že adjektivum rekordní nebývá užíváno ve významu nejlepší, nýbrž bývá často vybráno jako synonymum ke slovům obvyklejším, jako je například adjektivum vysoký (rekordní částka) nebo velký (rekordní zadlužení). Užití slova rekordní je také lexikálním způsobem dramatizace textu, protože evokuje skutečnost nezměrné velikosti. Zdaleka ne všechny „rekordní“ případy jsou však opravdovým rekordem.

Mít (něco udělat)

... tehdy měl kontaktovat, kontaktovat zástupce Zemanovy vlády, kteří měli rozhodování o nákupu stíhaček na starosti. (21. 2. 2010) Mít (něco učinit) je příkladem slovesa, které je běžně chybně užíváno v diametrálně odlišném významu, než který mu přisuzují jazykovědné publikace. Mít má význam dvojí – vlastnit, nebo mít povinnost. V příkladu výše je tohoto slovesa užito ve významu údajně, prý, říká se, že kontaktoval... (kontext: Václav Moravec hovořil o rakouském obchodníkovi Mensdorff-Pouillym, který byl prý zapleten do korupční aféry a v devadesátých letech „měl kontaktovat zástupce Zemanovy vlády“.). Pokud bychom však četli doslova, význam by se změnil – měl povinnost kontaktovat, popř. někdo ho nabádal, aby

kontaktoval zástupce Zemanovy vlády. Ve srovnání se zamýšleným významem věty zde nastává velký rozpor a je tak zakryta podstata události. „Obávám se, že se tu jako v křivém zrcadle projevil opět jeden z jalových plodů úzkostlivé snahy po odosobnělé ‚korektnosti‘, která se ovšem zvrhá v pravý opak.“⁴⁹

Kauza, aféra

Jedna z věcí, která se probírala v Poslanecké sněmovně, tak byla kauza Gripeny.; ... že do poloviny března bude mít Nejvyšší státní zastupitelství ukončené prošetřování kauza Gripeny. (21. 2. 2010); Probereme si i kauzu Opencard. (7. 2. 2010); ... když celá aféra ... propukla v roce 2007, ... (21. 2. 2010) Substantivum kauza je odvozeno z lat. causa, což znamená příčinu. V právnickém jazyce značí předmět soudního jednání či spor, odtud se také přenesl do každodenního publicistického kontextu. Je běžnou novinářskou praxí označovat jako kauzu i události, které charakter kauzy nemají (takové, které nemají morální či právní důsledky pro společnost, trvají krátce a veřejnost na ně brzy zapomene). Kauza je totiž v současném světě zakořeněna jako slovo senzačního charakteru (tj. vzbuzující senzaci), které, ač většinou skutečnost zveličuje, je schopno přitáhnout médiím uživatele (tedy čtenáře, diváky, posluchače). Nutno podotknout, že Václav Moravec slovo kauza užívá jen ve spojení, která jsou již známá, použitím výrazu kauza umožňuje komunikačním partnerům a příjemcům mediálního sdělení, aby rychleji pochopili kontext, o kterém se hovoří či bude hovořit (za předpokladu, že kom. partneři a příjemci med. sdělení si dokáží např. pod pojmem kauza Gripeny představit, co bylo podstatou oné „kauzy“). Je tedy možno říci, že používání některých klišé je v jistých případech nevyhnutelné, protože podstatně usnadňuje komunikaci a porozumění komunikačních partnerů.

Drtivá většina

Drtivá většina lidí v Česku pocítila důsledky ekonomické krize. (14.3.2010) Drtivá většina je spojení, které se ve velmi hojném počtu vyskytuje v médiích tištěných i digitálních s každodenní pravidelností, např. „... zkrátka máme to, o čem drtivá většina

---

⁴⁹ JUST, Vladimír. *Velký slovník floskulí*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2009. Str. 190.

lidí ve světě jen sní.⁵⁰, „... v tom smyslu, že včera měla drtivou většinu deštivého večera pod kontrolou.“⁵¹ aj. Dle Justova druhého dílu slovníku floskulí má toto slovní spojení již dlouhou tradici, rozšířilo se v období bolševismu. Stěžejní je zde adjektivum drtivý, které „zesiluje militantní účinek substantiva a dává mu jakýsi až výhruzně agresivní náboj“⁵². To, co má tato floskule skrývat (viz definice floskule v kap. 1), jsou skutečná čísla, fakta.

Mediální archiv Newton vykazuje od 1. 3. 2012 do 31. 3. 2012 výskyt adjektiva „drtivá“ celkem v 956 případech. V 858 případech přitom stojí před substantivem „většina“, což je celkem v 89,8 %.⁵³

V řádu, řádově

... by volby mohly přinést takový výsledek, že se bude vyjednávat nikoliv v řádu týdnů, ale v řádu měsíců? (28. 3. 2010) Výraz řádově je floskule, jejíž funkcí často bývá zakrýt neznalost skutečných dat, a přitom nepůsobit neznale. Do slova řádově je totiž možno vměstnat poměrně široké množství, uživatel tohoto slova se tak vyhne případné kritice za poskytování špatných informací. V Moravcově konstatování „bude se vyjednávat nikoliv v řádu týdnů, ale v řádu měsíců“ tedy neposkytuje žádná skutečná data. Jeho výrok může být chápán vícero způsoby: mohl tím myslet týden, měsíc, ale i rok (ten stále spadá do definice „řádu měsíců“), což je poměrně velký časový rozdíl.

Osobně

A vy osobně považujete za dobré, aby premiér Jan Fischer řídil ministerstvo pro lidská práva a menšiny po Michalu Kocábovi?; Vy osobně si myslíte, že Mirek Topolánek symbolizoval a je symbolem neočištěné ODS...? (28. 3. 2010) Adjektivum osobně je obecně velmi nadužívanou frází, která je ve své podstatě nelogická. Pokud je

⁵⁰ BENDO VÁ, Jana. Ta stará mršina „dobrá“ nálada. Mladá fronta Dnes. 19. 4. 2012, s. 08 Názory.

⁵¹ PALIČKA, Jan. Ta stará mršina „dobrá“ nálada. Mladá fronta Dnes. 19. 4. 2012, s. 01 Sport.

⁵² JUST, Vladimír. *Slovník floskulí 2: další várka slovního smogu: paslova, pavazby, pamyšlenky*. 2. vyd. Praha: Academia, 2005. Str. 103.

⁵³ Byly zadány dva příkazy ve formě „drtivá“ a „drtivá většina“ – s uvozovkami, archiv tedy vyhledal pouze výsledky v tomto tvaru.

komunikační partner dotázán na vlastní názor (za použití sloves jako myslíte si, uvažoval jste, považujete apod.), je z kontextu jasné, že tazatel nechce znát názor nikoho jiného, výraz osobně je tedy pleonastickým a tedy zbytečným rozvitím výrazu zastupujícího konkrétní osobu (např. deiktické slovo vy, oslovení apod.). Funguje spíše jako „slovní vata“, postrádá však smysl.

Klíčový

Výsledek lednového jednání sněmovny o těchto návrzích považují za klíčové pro další podporu vlády občanští demokraté. (3.1. 2010); Jaký výsledek je pro vás klíčový, abyste jasně ukázal, že chcete obhajovat pozici prvního místopředsedy ODS? (28. 3. 2010) Adjektivum klíčový je metaforickým synonymem přívlastků běžnějších, jako např. určující, podstatný. Je odvozeno ze substantiva klíč, takže odkazuje na odemykání dveří a přeneseně potom na klíč ve významu řešení, takže adjektivum klíčový je v tomto užití chápáno jako „přinášející řešení“, a tedy důležité. Adjektivum bylo poprvé užito jako originální aktualizace, jako mnoho dalších výrazů podobného typu se však častým opakováním zautomatizovalo, a dnes tedy působí značně vyprázdněně. Nehledě na to, že ne vše, co je označeno za klíčové, se opravdu ukáže takovým být.

Klišé výše rozebraná jsou řazená náhodně. Jedná se o vzorek klišé, která se v pořadu Otázky Václava Moravce vyskytují, a byl vybrán dle kritéria frekvenčnosti užívání hl. moderátorem pořadu, ohled byl brán také na výskyt klišé v české mediální sféře obecně.

Závěr

Tato bakalářská práce byla věnována jazykovému rozboru politického diskusního pořadu Otázky Václava Moravce, který je nejpopulárnějším svého druhu v České republice.

První část práce je věnována teoretickému zázemí, které je pro porozumění všem významům pojmů, se kterými pracuji, zásadní, je jí tedy věnována poměrně rozsáhlá část celé práce. Zaměřuji se na výrazy klišé, floskule, fráze, automatizace a stereotyp a v první kapitole je také srovnávám. Dále se věnuji zakázaným a nevhodným výrazům v redakcích tištěných a vysílacích médií, ukázaných na příkladu deníku Mladá fronta Dnes a stanice Prima FTV s poměrně podrobným rozбором klišé, která se v těchto médiích častěji vyskytují. Poslední částí kapitoly je obecný náhled na lexikální rovinu televizních debat s příklady převzatými z knihy I. Bozděchové a kolektivu Jazyk, média, politika.

V druhé polovině práce se prakticky věnuji vlastnímu rozboru pořadu Otázky Václava Moravce. Nejprve charakterizují pořad a zvolenou metodu analýzy, což je kvalitativní analýza, tj. sémantický rozbor užitých klišé a floskulí, místy doplněná o data z mediálního archivu Newton IT a z korpusu SYN2000 pro ilustraci frekvence výskytu výrazů. Výsledky analýzy jsou publikovány ve druhé kapitole, kde podávám výklad jednotlivých klišé, objasňuji jejich význam, popř. navrhuji řešení, jak klišé vhodněji nahrazovat.

Summary

The thesis is a language analysis of a political discussion called *Otázky Vaclava Moravce* (in English *Questions of Vaclav Moravec*), that is the most popular political talkshow here in the Czech republic

The first part of the thesis aims on a theoretical background of massmedia and the issue of automatized expressions, that became automatized by using them all over again. To understand the expressions is very important to understand the point of the thesis, so I dedicated a large part to the description. It explains the meanings of expressions such as cliché, phrase, atomatization, stereotype and in the first part I also compare them and explain the difference between them. In this part I also offer examples of clichés in czech massmedia, expecially in czech newspaper *Mlada fronta Dnes* and czech television *Prima FTV*. The last part is a global view on lexical level of television discussions and talkshows with examples taken from work of Ivana Bozdechova called *Jazyk, media, politika* (in English *Language, Media, Politics*).

In the second part I practicaly study the analysis of *Otázky Vaclava Moravce*. At first, I characterize the talkshow and chosen method of analysis, which is qualitative analysis – analysis of sémantice of used clichés and phrases. Partly the analysis contains also data from media archive Newton IT and corpus SYN2000 to illustrate the the frequency of usage of the expressions. The results of the analysis are published in the last part of the thesis, where I largely explain the meanings of used expressions, or suggest a solution on how to replace them with better terms.

Použitá literatura

Knižní zdroje

ČMEJRKOVÁ, Světlá, ed. a HOFFMANOVÁ, Jana, ed. *Jazyk, média, politika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003. 258 s. ISBN 80-200-1034-3.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

JUST, Vladimír. *Slovník floskulí 2: další várka slovního smogu: paslova, pavazby, pamyšlenky*. 2. vyd. Praha: Academia, 2005. 214 s. ISBN 80-200-1392-X.

JUST, Vladimír. *Slovník floskulí: malá encyklopedie polistopadového newspeaku: klišé, slogany, hantýrky, tiky, partiové metafory, slovní smogy*. 1. vyd. Praha: Academia, [2003]- . sv. ISBN 80-200-1153-6.

JUST, Vladimír. *Velký slovník floskulí*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2009. 352 s. ISBN 978-80-7335-185-4.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 7. vyd., V SPN vyd. 2., rozš. a dopl. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2005. 829 s. ISBN 80-7235-272-5.

KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 80-200-1351-2.

MEJSTRŮK, Vladimír, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Academia, 2003. 647 s. ISBN 80-200-1080-7.

NEKULA, Marek, ed. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X.

OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. 240 s., [2] s. obr. příl. ISBN 80-7277-108-6.

VLASÁK, Václav. *Francouzsko-český, česko-francouzský slovník = Dictionnaire français-tchèque, tchèque-français*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2002. 1360 s. ISBN 80-85927-97-7.

Internetové zdroje

Český národní korpus - <http://ucnk.ff.cuni.cz/verejny.php>

Mediální archiv společnosti Newton IT - <http://mediasearch.newtonit.cz/>

Rozhovor s Vladimírem Justem na stránkách Ekolist.cz -
<http://ekolist.cz/cz/publicistika/rozhovory/vladimir-just-pozor-na-floskule>

Stránky mediální skupiny Mafra -
http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all%5Ccs_produkty-a-sluzby_mlada-fronta-dnes.htm

Textové přepisy pořadu Otázky Václava Moravce dostupné na stránkách České televize -
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/210411030500411/1225-textove-prepisy/?archiv=1>

Videoarchiv pořadu Otázky Václava Moravce na stránkách České televize -
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/video/>